

Zielona szkoła formą nauki poprzez bezpośredni kontakt z przyrodą*Akademia Świętokrzyska w Filia Piotrkowie Trybunalskim (Polska)*

Wprowadzenie. Potrzebą ostatnich lat stała się edukacja łącząca w sobie walory społeczno-zdrowotne i dydaktyczno-wychowawcze. Realizacji tego zadania sprzyjają niekonwencjonalne metody nauczania organizowane na łonie natury. Mimo wielu zmian w oświacie, zajęcia w środowisku naturalnym są lekarstwem na szkolnictwo nadal skostniałe i oddalone od życia. Stąd wyjazdy na zielone szkoły przejawiają troskę nauczycieli nie tylko o edukację uczniów, ale przede wszystkim o ich zdrowie i racjonalny wypoczynek. Ta forma pracy umożliwia kontynuację oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych, ale za pomocą innych metod niż w szkolnej ławce.

Zielone szkoły pojawiły się w Polsce w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku. Reguluje je rozporządzenie MEN z dnia 29 września 1997 roku (z późniejszymi zmianami) w sprawie zasad i warunków organizowania przez szkoły i placówki publiczne krajoznawstwa i turystyki. Działalność w tym zakresie obejmuje między innymi imprezy wyjazdowe, związane z realizacją programu nauczania, takie jak: szkoły "zielone", "zimowe" i "ekologiczne", organizowane w szczególności dla dzieci i młodzieży pochodzących z terenów zagrożonych ekologicznie.

Chociaż zielone szkoły pojawiły się dosyć niedawno, to idea ich organizowania sięga pierwszej połowy ubiegłego stulecia, okresu intensywnych poszukiwań w zakresie łączenia nauczania z wychowaniem w środowisku naturalnym. Okres ten dotyczy pierwszych lat powojennych, charakteryzujących się złym stanem zdrowia dzieci i młodzieży, najczęściej spowodowanym wieloletnią biedą i niedożywieniem. Dzieci chorowite mające złe warunki domowe, kierowano do zakładów leczniczych umiejscowionych w środowisku czystym ekologicznie. W zakładach tych, oprócz prowadzenia określonego postępowania leczniczego w ramach opieki medycznej, równolegle prowadzono dostosowaną do wieku dzieci działalność pedagogiczną.

Mimo transformacji systemowej w naszym kraju w dalszym ciągu dominują szkoły o charakterze tradycyjnym. Sytuacja uczniów w ciągu roku szkolnego nie jest korzystna zarówno dla ich rozwoju fizycznego, jak i psychicznego. Dzieci narażone są na stres, coraz większe oczekiwania rodziców, dużą ilość zadawanej pracy domowej oraz niewygodną pozycję, w jakiej muszą się znajdować w ławce, dlatego wymagają zwiększenia troski o ich zdrowie i racjonalny wypoczynek. Zielone szkoły stanowią pewnego rodzaju antidotum na niedogodne warunki kształcenia w wielu szkołach. Kilkutygodniowe lub kilkudniowe wyjazdy do miejsc przyrodniczych i czystych ekologicznie, mogą mieć duży wpływ na wzmocnienie organizmu dziecka. Stąd idea organizowania zielonych szkół pozyskuje coraz więcej zwolenników, gdyż one – podobnie jak wcześniej prewentoria – służą poprawie stanu zdrowia oraz podnoszeniu kondycji zdrowotnej i fizycznej młodego pokolenia [2].

Prowadząc zajęcia z dziećmi w młodszym wieku szkolnym, trudno oprzeć się tylko na tym, co dają lekcje w klasie. W okresie, kiedy dziecko ma ogromne potrzeby i możliwości poznawcze, jest ciekawe otaczającego świata, należy mu to umożliwić i wyjść ze sztywnych miejsc pracy, jakimi są klasa i ławka szkolna. Wspaniałą okazją do poznawania tego, co nas otacza, uczenia się życia wśród innych, są wyjazdy śródroczne połączone z nauką. Jest to trudna forma pracy, ale dająca najwięcej możliwości rozwijania aktywności poznawczej i twórczej ekspresji uczniów. Zdobyte w taki sposób umiejętności, sprawności i wiedza są bardziej trwałe i efektywne [5].

Pod pojęciem "zielona szkoła" rozumiemy związane z realizacją programu nauczania, śródroczne, co najmniej kilkudniowe wyjazdy całej klasy wraz z nauczycielami do miejscowości posiadających walory uzdrowiskowe i przyrodnicze. Zielone szkoły powinny stanowić kontynuację wcześniej prowadzonych zajęć [2].

I. Zadania zielonej szkoły

Świat, który jest wokół nas, tętni życiem, fascynuje swym urokiem. Człowiek natomiast stanowi jego część. Bezpośredni kontakt z rzeczywistością, z sytuacjami i problemami otoczenia, stwarzają warunki do gromadzenia spostrzeżeń, podpatrywania, klasyfikowania, tworzenia pojęć, wnioskowania, rozumienia uzależnień, rozwijania wrażliwości artystycznej [8].

Dziecko w młodszym wieku szkolnym jest ciekawe otaczającego świata, jest badaczem, odkrywcą, poszukiwaczem przygód. Wyjazd na zieloną szkołę wzmacnia więzi między uczniami a wychowawcą. Zwiedzanie zabytków, pamiątek, pobyt na łonie natury, uczy wrażliwości na piękno przyrody i sztuki. Dzieci uczą się współdziałania, ponoszenia odpowiedzialności za innych a także kultury na co dzień, odpowiedniego zachowania w miejscach publicznych, wśród obcych ludzi, w obcym środowisku.

Zielona szkoła rozwija zainteresowania, spostrzegawczość, wzbogaca wyobraźnię, kształtuje pojęcia, rozwija mowę uczniów, kształci samodzielność w myśleniu. Dbanie o higienę osobistą wpływa na zdobywanie umiejętności służących zdrowiu biologicznemu i psychicznemu [3].

Wyjazdy śródroczone stanowią wspaniałą okazję do nauki tego, na co nie ma czasu ani warunków w szkole. Mają one wielki wpływ na stosunki między dziećmi. Ponieważ znajdują się z dala od rodziców, muszą nauczyć się współżycia w grupie, wzajemnego szacunku, tolerancji i demokracji. Zajęcia w zielonej szkole spełniają również bardzo ważną rolę w procesie wychowawczym, ponieważ bardziej od innych form pracy z uczniem wielostronnie aktywizują go. Odpowiednie ukierunkowanie aktywności dzieci prowadzi do uzyskania wyników oczekiwanych i zamierzonych.

Zajęcia w terenie wywierają znaczny wpływ na kształtowanie pożądanych wychowawczo postaw, związanych z aktywnymi działaniami na rzecz ochrony przyrody i etycznym stosunkiem do żywych organizmów. Wyzwalają aktywność uczniów, ponieważ są powszechnie akceptowane i lubiane przez nich. Udział w zielonej szkole przygotowuje dzieci i młodzież do rozwiązywania różnych problemów. Pozwala wykorzystać wiadomości wcześniej zdobyte w sytuacjach typowych, znanych uczniowi, jak również w nowych sytuacjach problemowych – a to kształtuje u nich odpowiednie postawy [1].

Zielone szkoły dają sposobność ukazania dzieciom i młodzieży różnych form spędzania czasu wolnego poza domem i szkołą. Uczniowie stykają się z racjonalną organizacją czasu wolnego, widzą korzyści płynące z jego planowania. Kilkudniowe wyjazdy umożliwiają podejmowanie działań promujących zdrowie fizyczne i psychiczne. Sprzyjają ukazywaniu stylów życia stymulujących rozwój osobowy. Stają się sposobnością kształtowania u uczniów umiejętności komunikacji, rozwiązywania problemów, radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Charakter wyjazdów śródrocznych jest zróżnicowany. Idea zielonych szkół rozumiana jest różnie, stąd też istnieje duża różnorodność programowa [4].

II. Organizacja zielonych szkół

Przygotowanie wyjazdu śródrocznego to przede wszystkim zaplanowanie tego, czego chcemy nauczyć i co chcemy osiągnąć. Dobrze przygotowana zielona szkoła to połowa sukcesu. Zasadniczy cel wyjazdu zawsze wyznaczać będzie zespół uczniowski. Ze względu na zainteresowania i możliwości dzieci należy dobrać temat zielonej szkoły, jej treści i układ zajęć. Zielona szkoła nie może liczyć zbyt wielu uczniów. Najlepiej, jeżeli na taki wyjazd udadzą się uczniowie z dwóch równoległych klas. Wiadomo, że jeśli grupa wiekowo będzie zróżnicowana wiekowo, należy dla każdej z nich przygotować odpowiednie zajęcia uwzględniające potrzeby i możliwości uczestników.

Wyjazdy śródroczone trwają od tygodnia do dwóch tygodni. Pozwala to na spokojniejsze zrealizowanie planu dydaktycznego, zaznajomienie się z terenem, a jednocześnie nie zaburza w znacznym stopniu pracy szkoły. Czym dłuższy wyjazd, tym łączne koszty są wyższe, ale koszt pobytu na dobę niższy. Oczywiście czas trwania zielonej szkoły zależeć będzie głównie od rodziców. Organizując zieloną szkołę należy brać pod uwagę tereny oddalone od ośrodków przemysłowych. Powinno być to miejsce ciekawe przyrodniczo i mieć walory kulturowo - historyczne. Nie należy wybierać się daleko od miejsca zamieszkania, ponieważ transport zwiększa koszty a poza tym dzieci powinny poznać przede wszystkim własny region. Na zieloną szkołę w zasadzie można wyjechać o każdej porze roku, jednak najlepsze miesiące to: wrzesień, maj, czerwiec. Teren jest najlepiej dostępny i bardzo ciekawy przyrodniczo a także wzrasta prawdopodobieństwo ładnej pogody [6].

Opłaty za wycieczkę czy zieloną szkołę ponoszą przede wszystkim rodzice. Jednak w każdej klasie znajdują się dzieci pochodzące z rodzin biedniejszych, których nie stać na taki wyjazd. Nie należy dopuścić do takiej sytuacji, kiedy kilkoro dzieci z powodu trudnej sytuacji materialnej nie może uczestniczyć w zielonej szkole. Jeżeli miałoby do tego dojść, to pod jakimkolwiek pretekstem takie przedsięwzięcie należy odwołać. To powinna być ostateczność. Nauczyciel musi szukać różnych źródeł dofinansowania. Zieloną szkołę można finansować poprzez: wpłaty uczestników, dotacje z Kuratorium, Urzędu Miasta, Urzędu Gminy i Komitetu Rodzicielskiego, dotacje od sponsorów.

Nauczyciel powinien przygotować uczniów do wyjazdu śródrocznego. Warto, aby dzieci wiedziały, dokąd jadą i aby miały ogólne informacje o miejscu pobytu. Dzieci starsze mogą samodzielnie zbierać

informacje na temat miejsca, w które się udają. Można stworzyć grupy, z których jedna zdobędzie ogólne wiadomości o terenie, inna o najważniejszych zabytkach przyrody i kultury materialnej, jeszcze inna o występującej florze i faunie itp.

Podczas zielonej szkoły nauczyciel musi zapewnić dzieciom odpowiednie warunki zakwaterowania (czystość, funkcjonalność, przytulność, dobra atmosfera). Należy zatroszczyć się, aby lokal, w którym będzie odbywać się zielona szkoła, miał: właściwą liczbę sypialni (pokoje 2–4 osobowe); pomieszczenie do zajęć dydaktycznych; stołówkę na miejscu lub w bezpośrednim sąsiedztwie; wystarczającą liczbę odpowiednio oświetlonych miejsc do pracy dla uczniów; właściwą liczbę i odpowiedni stan sanitariatów.

Jednym z zadań zielonej szkoły powinno być kształtowanie zasad zachowania się w terenie, uczenie szeroko rozumianej kultury obcowania z przyrodą. Podczas wędrówek po terenach objętych ochroną należy chodzić gęsiego, by nie rozdeptywać ścieżek. Nie należy schodzić ze ścieżek, zrywać roślin, śmiecić i płoszyć zwierząt.

III. Formy pracy w zielonej szkole

W zielonej szkole można realizować wiele ciekawych form pracy z dziećmi. Do najbardziej popularnych należą: zwiad terenowy; wycieczka; zawody sportowe; gry terenowe i podchody; zajęcia: literackie, muzyczne, plastyczne, techniczne.

Zwiad terenowy to zorientowanie się gdzie i co się znajduje w najbliższej okolicy np. kościół, sklep, przystanek. Zadanie to dobrze jest wykonywać w grupach. Każda z grup wyrusza w ten sam rejon lub przydziela się im różne kierunki zwiadu. Stopień trudności tego zadania musi odpowiadać umiejętnościom i wiadomościom dzieci. Po powrocie wszyscy w swoich grupach opracowują mapę okolicy, którą wraz ze zdobytymi informacjami przedstawiają na wieczornym spotkaniu.

Całodniowa wycieczka szlakiem turystycznym uzależniona jest przede wszystkim od pogody, jak również od nastroju dzieci. Trasa, którą będziemy przemierzać powinna być dostosowana do wieku i możliwości fizycznych uczestników. Wycieczka musi zmierzać do określonego celu czy miejsca. Dzieci uczą się poruszania na szlaku, przestrzegania zasad dobrej turystyki. Należy uświadomić uczniów, jakie są zasady bezpiecznego poruszania się na szlaku. Podczas wycieczki uczniowie mogą także poznawać historię, przyrodę, ciekawe krajobrazy. Możemy wybrać się także do stacji meteorologicznej, pogotowia GOPR czy muzeum itd.

Do ulubionych zajęć dzieci w zielonej szkole należą **gry terenowe i podchody**. Dają one możliwość pracy indywidualnej, jak i grupowej. Temat gry musi być zawsze związany z tematem wyjazdu, a w szczególności z tematem dnia. Podchody to przede wszystkim szukanie drugiej grupy, która zostawia ślady i znaki. Można grupom rozdać zadania do wykonania i podać trasę, lub zadania mogą być rozmieszczone w terenie i grupa musi je odnaleźć. Po powrocie, grupy prezentują wykonane zadania. Ważne jest, aby nagrodzić dzieci, które najlepiej pracowały podczas zabawy.

Bardzo atrakcyjne są dla dzieci **zawody sportowe**. Jest to forma zabawy, którą można dopasować do każdych warunków, tak w budynku, jak i na dworze. Można utworzyć kilka punktów, przy którym uczestnicy wykonują określone zadania, a wynik wpisuje osoba prowadząca do tzw. Karty Biegu. Zawody sportowe powinny zakończyć się ogłoszeniem wyników i wręczeniem medali oraz dyplomów. W dniu, w którym będą przeprowadzone zawody sportowe, nauczyciel powinien porozmawiać z dziećmi na tematy związane z wychowaniem zdrowotnym, czyli o higienie odżywiania i ubierania czy o olimpiadach.

Zajęcia literackie mogą mieć różne formy i możemy je stosować kilka razy podczas trwania zielonej szkoły. Temat i forma pracy musi być dostosowana do wieku uczniów. Nauczyciel powinien zachęcić dzieci do stosowania różnych form pisemnych, a przy omawianiu i ocenie wyróżnić najlepsze prace. Uczniowie mogą w ramach aktywności literackiej prowadzić **kronikę**. Praca ta wymaga systematyczności. Nauczyciel wspólnie z uczniami powinien wybrać osobę lub kilka osób, które będą odpowiedzialne za to zadanie. Dzieci notują najważniejsze, ich zdaniem, wydarzenia dnia. W takiej kronice można umieszczać teksty piosenek, materiały z lekcji, mapki, pocztówki a także dyplomy. Poprzez prowadzenie kroniki rodzice mogą dowiedzieć się, jakie umiejętności i sprawności zdobyły dzieci w trakcie zielonej szkoły.

Układanie piosenki to ćwiczenie literackie, jak i element symboliki i obrzędowości wyjazdowej. Można takie zadanie przeprowadzić podczas pracy w grupach. Dzieci wymyślają słowa, do najlepiej znanej melodii, z następnie uczą się śpiewać i prezentują swą twórczość podczas festiwalu.

Zaobserwowane ciekawe krajobrazy, obiekty i zjawiska mogą być prezentowane w formie graficznej. **Prace plastyczne** powinny być wykonane interesującą techniką. Możemy np. zorganizować konkurs plastyczny. Wszystkie prace należy wywiesić a wybrane wcześniej jury wybiera zwycięzców, którzy otrzymują dyplomy lub nagrody.

Зajęcia praktyczno- techniczne to kolejna interesująca forma pracy w zielonej szkole. Nauczyciel powinien podać szeroki temat, dopuszczający różne możliwości realizacji. Jeżeli zadania będą przebiegać w grupach, należy dokonać podziału prac. Nauczyciel, aby pobudzić wyobraźnię dziecka, to powinien poprzedzić zadanie opowiadaniem na określony temat. Należy omówić sposób wykonania polecenia, zwrócić uwagę na zaangażowanie wszystkich i podział prac. Po skończonej pracy następuje jej prezentacja i ocena.

Każdy dzień powinien być zakończony **spotkaniem wieczornym**. Na takim spotkaniu prezentujemy wykonane prace, podsumowujemy dzień, wręczamy dyplomy. Można przeprowadzać różnego rodzaju zabawy, konkursy, uczyć nowych piosenek. Każde spotkanie może być zakończone np. wspólnym uściskiem dłoni, tzw. iskierką.

Podsumowanie. Podnoszenie efektywności pracy szkoły wymaga podjęcia działań propagujących nowe, skuteczne i atrakcyjne metody pracy z uczniami. Niewątpliwie należą do nich zajęcia w zielonych szkołach. Niekonwencjonalne metody nauczania, harmonijnie połączone z metodami konwencjonalnymi, pozwalają łączyć naukę z zabawą, relaksem i czynnym wypoczynkiem. Uczniowie wypoczywając, wdrażani są jednocześnie do zdobywania doświadczeń w bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Powstające w trakcie sytuacji edukacyjne sprzyjają zdobywaniu wiedzy w ramach wielu kierunków edukacji i ułatwiają wchodzenie w interakcje ze środowiskiem przyrodniczym, społecznym i kulturowym. Zielone szkoły sprzyjają integracji. Wiedza, którą uczniowie w nich zdobywają nie jest czerpana tylko z książek i nauczyciela, ale ma odniesienie do konkretnej rzeczywistości. Nauczanie w zielonych szkołach jest bliskie takiemu, o jakie postulował Jan Amos Komeński, dlatego jego słowa „...aby ludzie poznanie swoje czerpali nie z książek, ale z nieba i ziemi, z dębów i buków” można uznać za motto działalności zielonych szkół.

Literatura

1. Buchcic E. “Zielone szkoły” jako ekologiczna innowacja edukacyjna // *Biologia w Szkole*.– 1998.– № 5.
2. Denek K., Hyżak D. Metody nauczania i wychowania. Zielone szkoły. Edukacyjne i społeczne aspekty // *Wychowanie na co dzień*.– 2005.– № 7–8.
3. Jaros C. Frajda i szkoła życia // *Życie Szkoły*.– 2004.– № 6.
4. Kemska-Guga B. Zielone szkoły // *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*.– 2001.– № 6.
5. Lisowska B. Zielone szkoły. Programy i scenariusze zajęć wyjazdów śródrocznych.– Kraków: Oficyna Wydawnicza “IMPULS”, 1999.– S. 7.
6. Łozińska W., Szczugiel B. Zielona szkoła. Poradnik dla nauczycieli organizujących zajęcia w terenie.– Warszawa: Agencja “Sukurs”, 2001.– S. 10–12.
7. Szostak-Stanek I., Skrzypczyńska H. Zielona szkoła jako ciekawa forma pracy dydaktyczno-wychowawczej // *Nowa Szkoła*.– 2005.– № 8.
8. Wyroda M. O zielonej szkole (prawie) wszystko // *Wszystko dla Szkoły*.– 2005.– № 3.

Анотації

Розглянуто форми роботи зелених шкіл, які у Польщі мають велику популярність. Висвітлено завдання, організацію та зміст роботи з учнями в зелених школах.

Ключові слова: *зелена школа, позашкільна робота, форми роботи, інтеграція.*

Рассмотрены формы работы зеленых школ, которые в Польше пользуются большой популярностью. Показаны задачи, организация и содержание работы с учащимися в зеленых школах.

Ключевые слова: *зеленая школа, позашкольная работа, формы работы, интеграция.*

It concerns text green school – form work extraschool, who is glad in Poland big popularity. It discuss tasks, organization and forms of work in green schools.

Key words: *green school, extraschool work, forms of work, integration f*